

אספרה שמך לאחי

• כ"ט תשרי תשפ"ז •

פנינים בפרשת השבוע

בראשית

• למור ספר בראשית •

מעשה בחסיד אחד זקן בן שבעים שנה שלא היה לו בן, והיה לו ממון הרבה, ובכל יום היה הולך לבית הכנסת, וכשהיו הנערים יוצאים מבית רבן היה מחבקן ומנשקן, והיה אומר להם; אמרו לי פסוקיכם, מה שלמדתם, וכל אחד ואחד אמר לו פסוק אחד ש'לו, והיה בוכה ואומר לחבריו, אשריכם שזכיתם לבנים שעוסקים בתורה, והיה אומר אוי לי שלא זכיתי לבן, וכל נכסי ינחלו אחרים.

מה עשה אותו חסיד, עמד ופזר נכסיו לתלמידי חכמים, ואמר; הלואי והיה לי חלק לעולם הבא עמהם, כשראה הקדוש ברוך הוא את מעשיו ושמע את תפלתו נתגלגלו רחמיו עליו, ונתן לו בן שנולד לו לשבעים שנה. וכמוכן ששמח מאוד והודה לה' וכשגדל קצת והיה בן חמש

שנים, היה מרביבו על כתפו ומוליכו לבית המדרש, ושאל את רבו איזה ספר יתחיל בני ללמוד, אמר לו; בספר ויקרא, אמר לו האב הזקן; לא יתחיל אלא בספר בראשית שהוא שבח להקדוש ברוך הוא, מיד פתח ספר בראשית, והיה מלמדו יום יום, ואביו מרביבו ומביאו עד בית המדרש, יום אחד אמר הבן לאביו עד מתי אתה מרביב אותי על כתפך, הניחני לילך, אני יודע הדרך ואלה בעצמי, הסכים האב והניחו ללכת בעצמו. אף שד ושבר, כיון שהלך פגע בו שליח של מלך, כיון שראה אותו שהוא מאוד יפה, גנב אותו והוליכו לביתו, וכשפא אביו לעת ערב לביתו ראה שלא שב בנו, הלך אצל רבו אמר לו בני ששלחתני אצלך היכן הוא, אמר לו אני יודע שלא בא היום ללמוד. כששמע אביו כך צעק ובכה, והיה הולך בפרשת דרכים ושואל; ראיתם את בני? כך וכן היה לו סימן, אמרו לו; לא ראינו אותו, והיה אביו ואמו צועקים ובוכים ומתפללים בעפר עד שעלתה בכיתם למרום.

באותה שעה נתגלגלו רחמיו של הקדוש ברוך הוא והביא חלי על המלך, ואמר לעבדיו הביאו לי ספר רפואות וכן עשו, והקדוש ברוך הוא הפכו לספר בראשית, פתחו אותו עבדיו ולא היו יכולין לקרות בו. אמרו לו עבדיו נראה לנו שהספר הזה ספר יהודים הוא זה, ואכן חפשו יהודים לקרא בו אבל לא מצאו, אמר השליח למלך כשהלכתני בכפר של יהודי גנבתי משם תינוק אולי הוא יודע לקרות בו, אמר המלך לו והביאו לי, הלך והביאו לפניו, אמר המלך לתינוק בני אם יודע אתה לקרות בזה הספר אשריך

ואשרינו, כיון שראה התינוק הספר צעק ובכה ונפל מלא קומתו ארצה, אמר המלך כמדמה לי שאתה ירא ממני אמר לו אני ירא מך, אלא שאני יחיד לאמי ונתנני הקדוש ברוך הוא לאבי לשבעים שנה ולמדני ספר זה, ואני יודע בטוב לקרות, פתח לו מן בראשית וקרא עד ויכלו. אמר לו אתה יודע לפרשו, אמר לו כן. מיד נתן לו הקדוש ברוך הוא דעה חכמה ותבונה ופרש לו הכל, כששמע המלך גבורתו של הקדוש ברוך הוא, הוא, מיד התחזק מחליו ועמד ממפתו וישב במקומו, עד שפרש לו הכל, והמלך נרפא לגמרי, אמר לו המלך רפואה באה לי על ידיך, תוכל לבקש ממני מה שתחפץ ואתן לה, אמר לו התינוק אני מבקש ממך מאומה, אלא תחזירני לאבי ולאמי. מיד צוה המלך להוליכו לבית גנזיו, ונתן לו כסף וזהב ומרגליות והשיבו לאביו ולאמו, כשראוהו אביו ואמו נתנו שבח והודיה להקדוש ברוך הוא, ובאותה שעה שמחו שמחה רבה. מכאן אמרו חכמים ומה זה שלא למד אלא ספר בראשית, היה לו שכר כל כך, המלמד לבנו תורה או משנה על אחת כמה וכמה, ומה זה שלא כבד אביו אלא זמן קצר נתן לו הקדוש ברוך הוא כבוד זה, המכבד אביו ואמו יום ולילה על אחת כמה וכמה שישלם לו הקדוש ברוך הוא שכר טוב בעולם הזה ובעולם הבא.

• לפני שנברא העולם •

טרם בריאת העולם לא היה נמצא רק הקדוש ברוך הוא בכבודו בעצמו, אחד היה לבדו, ולא אחר עמו. לא היה שמים ולא ארץ, לא מלאכים ולא שרפים, לא שרים ולא מלכים, לא רוחות ולא מזיקים, לא ימים ולא נהרות, לא אילנות ולא נטיעות, לא בהמות ולא חיות ולא עופות, רק ה' יתברך בלבד מתענג ושמח בתורה אשר אצלו אמן.

• אני מאמין - בריאת העולם •

האמונה בבריאת העולם היא יסוד התורה, והיא אחד משלוש עשרה עקרין שנדפס בסדורים לאחר התפלה כל יום - אני מאמין באמונה שלמה, שהבורא יתברך שמו הוא בורא ומנהיג לכל הברואים. והוא לבדו עשה ועושה וייעשה לכל המעשים, ומדוע נחשב זה זה יסוד התורה, כי מי שבכוחו לעשות בגד מאריגת צמר אין זה מבטיח שיוכל גם שאר דברים אבל מי שיוכל לעשות מלבוש,

נִפְרָד בְּסוֹף, יֵשׁ שֶׁהוּא נִפְרָד לְאַחַר יָמִים אַחֲדִים, וְיֵשׁ שֶׁהוּא נִפְרָד לְאַחַר שָׁנִים רַבּוֹת, וְכָל שְׁנֵי תַּחֲבָר מֵהֶם אֵי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִפְרָד לָהֶן, אֶפְלוּ הִזְבַּח וְהִאֲדָם אֵי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִפְסַד וְיִחְזֹר לִיסוּדוּתָיו, וְיָשׁוּב מִקְצָתוֹ לְאֵשׁ, וּמִקְצָתוֹ לְמִים, וּמִקְצָתוֹ לְרוּחַ, וּמִקְצָתוֹ לְאֶרֶץ.

♦ רַק הַבּוֹרֵא יֵשׁ מֵאִין, יָכוֹל לַעֲשׂוֹת אִין מִיֵּשׁ. ♦

כְּמוֹ שֶׁאִין בְּכוּחוֹ שֶׁל אָדָם לַעֲשׂוֹת יֵשׁ מֵאִין, כְּמוֹ כֵּן אִין בְּכוּחוֹ לַעֲשׂוֹת, אִין מִיֵּשׁ, כְּלוּמָר לְהַחֲזִיר דְּבַר הַנִּבְרָא לְאִין הַמְחַלֵּט, אֲלֹא כְּמוֹ מִי שֶׁשׁוֹבֵר שְׁלֶחָן, הוּא רַק מִפְּרִיד חֲלָקִים, כְּמוֹ כֵּן כְּשֶׁשׁוֹרֵף עֵץ, הִרְהוּ רַק מִפְּרִיד אֶת הַהִרְפָּה שֶׁל הָאֶרֶבָּעָה יְסוּדוֹת, אוֹ מְשֻׁנָּה אוֹתָם, שֶׁיְסוּד הַמִּים שֶׁהִיא בּוֹ מִתְאַדָּה וְנִכְנָס לְאֹיֹר, וְהַעֲפָר נִפְרָד וְנִבְדָּל לַעֲצָמוֹ וְזֶהוּ הָאֶפֶר שֶׁנִּשְׁאָר.

♦ סוּדוֹת הַבְּרִיאָה ♦

אִין יְצוֹר אֲנוֹשׁ יָכוֹל לְהַשִּׁיג אֶת סוּדוֹת הַבְּרִיאָה, וְכִמּוֹ שֶׁיִּרְמִיָּהוּ הַנְּבִיא נֹתֵן לָנוּ דִּגְמָא וּמִשָּׁל בְּנִבּוּאָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁבִּלְתִּי אֶפְשָׁרִי לָבֹן אָדָם לְמַדָּד אֶת גְּבֻהַּ הַשָּׁמַיִם, וְלַחְקֹר אֶת יְסוּדוֹת הָאֶרֶץ; אִם יִמְדוּ שָׁמַיִם מְלַמְעֵלָה וְיַחְקְרוּ מוֹסְדֵי אֶרֶץ לְמִטָּה, כֶּה לֹא יִתְּכֵן שֶׁה' חֲלִילָה יִמָּאֵס בְּזָרַע יִשְׂרָאֵל, כְּלוּמָר; עַל אֵף כָּל הָעֲבֵרוֹת שֶׁעָשׂוּ, גַּם אֲנִי אִמָּאֵס בְּכָל זָרַע יִשְׂרָאֵל עַל כָּל אֲשֶׁר עָשׂוּ, נֶאֱמַר יְדוּד. כִּי אֶהְבֵּת ה' יִתְבָּרַךְ אֵלֵינוּ הִיא גַּם כֵּן לֹא תִכְלִית וְגִבּוֹל, וְלֹא יִתְּכֵן שֶׁתִּתְבַּטֵּל הָאֶהְבָּה עַל יְדֵי עֲבֵרוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם גִּבּוֹל.

♦ בַּח מַעֲשֵׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ ♦

בְּכָל זֹאת ה' הִגִּיד לָנוּ אֶת סֵדֶר הַבְּרִיאָה, וְחֻבָּה עֲלֵינוּ לְלַמֵּד מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב; כִּי שָׁאֵל נָא לְיָמִים רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנֶיךָ לְמֶן הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹקִים אָדָם עַל הָאֶרֶץ, וְיֵשׁ דְּבָרִים שֶׁאִין לָנוּ רְשׁוּת לְהִתְבּוֹנֵן בָּהֶם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּסֵפֶר בֵּן סִירָא שֶׁהִיא בְּנוֹ שֶׁל יִרְמְיָהוּ הַנְּבִיא, [סִירָא בְּגִימָטְרִיא יִרְמְיָהוּ] בְּמִפְלֵא מִמָּוָה אֵל תִּדְרוֹשׁ וּבִמְכֻסָּה מִמָּוָה אֵל תַּחְקֹר, בְּמָה שֶׁהִרְשִׁית הַתְּבוּנָה אִין לָךְ עֵסֶק בְּנִסְתָּרוֹת, וְלִכְלֵל הַפְּחוֹת יִהְיֶה לָנוּ קִצָּת יְדִיעָה בְּמָה שֶׁאֵנוּ רִשָּׁאִים וְצָרִיכִים לְהִתְבּוֹנֵן.

♦ בְּרִאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים - בְּרִיאַת הַזְּמַן ♦

מַעֲשֵׂה בְּתַלְמֵי הַמָּלָךְ שֶׁכִּנָּס שְׁבָעִים וּשְׁנַיִם זָקֵנִים וְהִכְנִיסָן בְּשָׁבָעִים וּשְׁנַיִם בָּתִּים וְלֹא גָלָה לָהֶם עַל מָה כִּנָּסוֹ וְנִכְנָסוֹ אֲצֵל כָּל אֶחָד וְאֶחָד וְאָמַר לָהֶם; כְּתִבּוּ לִי תוֹרַת מִשָּׁה רַבְּכֶם! נִתֵּן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּלֵב כָּל אֶחָד וְאֶחָד עֲצָה, וְהִסְפִּימוּ פֶלֶן לְדַעַת אַחַת, וְכְתִבּוּ לוֹ אֶת הַתּוֹרָה עִם כָּמָה וְכָמָה שְׁנוּנִים, וְאֶחָד מֵהַשְּׁנוּנִים הִיא בְּפִסּוּק הָרִאשׁוֹן, שֶׁכְּתוּב; אֱלֹקִים בָּרָא בְּרִאשִׁית, וּפְרוּשׁ הַפִּסּוּק הוּא שֶׁהַדְּבַר הָרִאשׁוֹן שֶׁה' בָּרָא הוּא בְּרִיאַת הַזְּמַן, הַזְּמַן הוּא רִאשׁוֹן לְבְרִיאָה, כִּי הַתְּחִלַּת הַבְּרִיאָה הוּא מְצִיאוֹת הַזְּמַן, וְקִדְּם לָזֶה לֹא הָיָה זְמַן כָּלל, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב; כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה

לַעֲשׂוֹת בְּגֶד, מְכָלִים, מְלֵא דְבַר, בְּוֹדָאֵי הוּא כָּל יָכוֹל, כֶּה הַמֵּאֲמִין שֶׁהֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ בָּרָא כָּל הַדְּבָרִים מֵהָאִין הַמְּחַלֵּט, וְכִשְׁעֵלָה בְּרִצּוֹנוֹ חֲדָשׁ אֶת הָעוֹלָם, הָרִי בְּוֹדָאֵי יֵאֲמִין בְּכָל הַתּוֹרָה וְהַנִּסִּים אֲשֶׁר עָבְרוּ וְאֲשֶׁר עֲתִידִים לְהִיטֵב, וּמִסְפָּר עַל צְדִיקִים שֶׁהָיוּ מְשֻׁנָּגִים לִכְמוֹר אֶת הָאֲנִי מֵאֲמִין כְּמָה וְכְמָה פְּעָמִים בַּיּוֹם, וְכִדִּי לְהִבִּין אֶת הַצָּרָה בְּכָה לְחֹזֵר וּלְשׁוֹן דְּבָרִים פְּשׁוּטִים הִידוּעִים מִכְּבָר, יוֹבֵן בְּמִשָּׁל לְאָדָם הַנִּמְצָא בְּקֻטֵּב הַדְּרוּמִי שֶׁל כְּדוּר הָאֶרֶץ וּבִידוּ חֲבִית מִים לְשִׁתִּיה שֶׁהוֹצִיא מִחֲבִילָתוֹ הַמְּחַמֶּמֶת, אֲבָל הַפְּפוֹר בְּמִקּוֹם הוּא חֲמֻשִּׁים מַעֲלוֹת מִתַּחַת לְאֶפֶס, הָרִי אִם לֹא יַעֲרֵבֵל אֶת מִי הַשִּׁתִּיה לֹא הַפְּסָקָה, הָרִי בְּזִמְנוֹ קָצֵר עֲלוּלִים הַמִּים לְקַפֵּא וְלֹא יִהְיֶה לוֹ מִים לְשִׁתִּיה, כֶּה הַדְּבַר בְּנוֹגֵעַ לְאִמּוּנָה, הָרִי אֲנוּ חַיִּים בְּאִנְטֵרִטִיקָה רוּחָנִית, בְּעוֹלָם שֶׁל קַפְאוֹן בְּאִמּוּנָה, וְאִין בְּרָרָה אֲלֹא לְבַחֵשׁ שׁוֹב וְשׁוֹב, לְדַבֵּר וּלְשׁוֹן בִּיסוּדוֹת הָאִמּוּנָה.

♦ בְּרִיאַת הָעוֹלָם ♦

כְּשֶׁנֶּחֱצָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְבָרָא אֶת הָעוֹלָם בָּאוּ כָּל הָאוֹתִיּוֹת לְפָנָיו. כָּל אֶחָד וְאֶחָד רָצָה שֶׁעַל יְדוֹ יִבְרָא הָעוֹלָם, וּבָאוּ לְפָנָיו בְּסֵדֶר הַפּוֹה, הֵינּוּ שֶׁמִּקְדָּם נִכְנָס אוֹת תִּי"ו, וְאַחֲרֵי כֶּה אוֹת שִׁין, וְכֵן הִלָּאָה וְכָל אַחַת בְּקִשָּׁה שְׁבָה יִבְרָא הָעוֹלָם, וְקִבְלוּ תְּשׁוּבָה שְׁלִילִית מִטְּעָמִים שׁוֹנִים, עַד שֶׁנִּכְנְסָה אוֹת בִּי"ת, אָמְרָה לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, נַח לְפָנֶיךָ לְבָרָא בִּי הָעוֹלָם, שְׁבִי מִבְּרָכִים אוֹתָךְ לְמַעַלָּה וּלְמִטָּה שְׁבִית הִיא בְּרִכָּה אֲמַר לָהּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא; וְדָאֵי כֶּה אֲבָרָא הָעוֹלָם וְאֶת תְּהִי הַהִתְחַלָּה לְבָרָא הָעוֹלָם וְלִכְהָ כְּתוּב בְּרִאשִׁית בָּרָא.

♦ וְהָאֶרֶץ הִיתָה תֶּהוֹ וּבָהוּ ♦

כְּשֶׁנֶּבְרָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת עוֹלָמוֹ, בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁל שֵׁשֶׁת יָמִים בְּרִאשִׁית, אוֹתוֹ יוֹם הָיָה יוֹם שֶׁמִּחָה לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁל חֲנֻכַּת הַמִּשְׁכָּן. ה' יִתְבָּרַךְ אֲמָנָם בָּרָא אֶת הָעוֹלָם בְּשִׁשָּׁה יָמִים, אֲבָל עַקֵּר הַבְּרִיאָה הָיָה בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, שֶׁבּוֹ יֵצֵר ה' יִתְבָּרַךְ אֶת הָעוֹלָם יְצִירָה שֶׁהִיא "יֵשׁ מֵאִין" כְּלוּמָר לֹא כְּמוֹ הַסִּנְדֵּלָר שֶׁעוֹשֶׂה נַעַל מַעוֹר קִים, וְלֹא כְּמוֹ הַבִּנְיָא שְׁבוּנָה בְּגִין מְלַבְּנִים שֶׁהֵם כְּבָר קִימִים, אֲלֹא ה' בָּרָא אֶת הָעוֹלָם מְכָלִים, עַל יְדֵי דְבַר בְּלִבָּד, בְּרוּךְ הוּא אָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, כִּי הוּא אָמַר וְהָיָה, ה' יִתְבָּרַךְ בְּמִאֲמָרוֹ בָּרָא שְׁחָקִים. וְהַבְּרִיאָה הַזֹּאת שֶׁהִיא יֵשׁ מֵאִין, הָיָה רַק בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, אֲבָל בְּשָׁאר הַיָּמִים יֵצֵר ה' אֶת הַדְּבָרִים מֵהַבְּרִיאָה הָרִאשׁוֹנָה, בְּרִיאַת הַחֲמוֹר הָרִאשׁוֹן שֶׁהוּא יֵשׁ מֵאִין, נִקְרָאת תֶּהוֹ, וְהַצּוּרָה שֶׁהִלְבִּישׁ הֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ עַל הַחֲמוֹר שֶׁהֵם אֶרְבַּע יְסוּדוֹת אֵשׁ, מִים, רוּחַ, עָפָר, נִקְרָאת בָּהוּ.

♦ אֶרְבַּע יְסוּדוֹת ♦

ה' בָּרָא בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֶרְבַּעָה גּוֹפִים שֶׁהֵם אֵשׁ רוּחַ מִים וְעָפָר, וְהֵם יְסוּדוֹת כָּל הַנִּבְרָאִים לְמִטָּה מִן הַרְקִיעַ, וְכָל אֲשֶׁר נִמְצָא בְּעוֹלָם, מֵאָדָם וּמִבְּהֵמָה וְעוֹף וְרֶמֶשׂ וְדָג וְצוּמָח וּמִתְכַּת, וְאַבְנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת, וּשְׁאָר אֲבָנֵי בְּגִין וְהָרִים וְגוֹשֵׁי עָפָר, הֵכַל גִּלְמָן מִחֲבֵר מֵאֶרְבַּעָה יְסוּדוֹת הֵלָלוּ. ה' יִתְבָּרַךְ קִבַּע שֶׁכָּל הַמְּחַבֵּר מֵאֶרְבַּעָה יְסוּדוֹת אֵלוֹ הוּא

יָדוּד, לֹא פָתוּב בְּשֵׁשֶׁת יָמִים, אֲלֵא שֵׁשֶׁת יָמִים, עֶצֶם הַזָּמָן, הַיָּמִים עָשָׂה ה' מִתְחַלֵּה לֹא הָיָה הַפֶּרֶשׁ וְהַפֶּר בֵּין עֶבֶר הוּוֹה וְעַתִּיד, זֶה הַפְּרוּשׁ בְּרֵאשִׁית בְּרֵא אֱלֹקִים, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עָשָׂה שִׁיָּהָא נֶפֶר בֵּין רֵאשִׁית לְאַחֲרִית, וְהָאֵמֶת שָׁזָה דְּבַר שְׁאִין בִּיכְלֵת הָאָדָם לְהַבִּינוּ, פִּינּוּ שְׁאֵנוּ חַיִּים בְּמִסְגָּרַת שֶׁל זְמַן, וְאִין לָנוּ חוּשׁ וְהַשְׁגָּה לְהַשִּׁיג דְּבַר שֶׁהוּא לְמַעַלָּה מִן הַזָּמָן, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר הֵן אֵל שָׁגִיא וְלֹא נִדְעָ מִסְפֵּר שָׁנָיו וְלֹא חֶקֶר, בְּכָל זֹאת נִבְיָא כָּאֵן סִפּוּר כְּדִי לְהַבִּין שְׁאֵנוּ לֹא מְבִינִים.

♦ מַעֲשֵׂה שְׁהִיָּה ♦

גִּיסוֹ שֶׁל הַבַּעַל שֵׁם טוֹב הִר"ר גְּרִשׁוֹן קִיטוֹבֶעֶר שֶׁהָא בַּעִיר צֶפֶת, וְהַתִּיָּיד עִם רַבָּה שֶׁל הָעִיר, חֲכָם סִפְרָדִי, פַּעַם אַחַת הִשְׁיִחַ רַבִּי גְרִשׁוֹן אֶת מִר לְבוֹ לִפְנֵי הָרֵב וְסִפֵּר לוֹ כִּי נִגְמְרוּ לוֹ מַעֲוִתָיו, וְאִין לוֹ לְהוֹצִאות שְׁפֹת, הַדְּבַר הָיָה בְּיוֹם חֶרֶף וּר' גְּרִשׁוֹן שֶׁסָּבַל מִקָּר נִשְׁאָר אַחֲרֵי הַתְּפִלָּה בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ לְלַמֵּד אֶת שְׁעוּרוֹ עֲטוּף בְּמַלְבוּשׁ עֲלִיוֹן, הַתְּהַלֵּךְ אָנָּה וְאָנָּה וְשָׁאֵף טַבָּק לְהַרְחִיק, בְּרָגַע מִסִּים כְּאֲשֶׁר הוֹצִיא מִטְּפַחַת מֵאֶחָד הַפִּסִּים נִגָּר עֲמָה אֲרָנָה כֶּסֶף קָטָן וְנָפַל לְאָרֶץ, הַחֲכָם הַסִּפְרָדִי הִבְחִין בְּאֲרָנָה הַגְּבִיָּה מִשְׁמֵשׁ בּוֹ וְהִרְגִּישׁ כִּי יֵשׁ בּוֹ חֲמֵשׁ מִטְּבָעוֹת וְזֶה הָיָה סוּג מִטְּבָעוֹת מַחוּץ לְאָרֶץ שְׁכֻמָּעַט אִינוּ שׁוֹה כְּלוּם, אָף בְּאָרֶץ לֹא הִפְרִירוּ מִטְּבָעָה זֶה, וְהַחֲכָם לֹא הָיָה יָכוֹל לִפְתָּח אֶת הָאֲרָנָה, רַק לִפִּי גִדְלוֹ כְּשֶׁמִּשְׁמֵשׁ בּוֹ מִבְּחוּץ, הָיָה נִרְאֶה לוֹ שֶׁזָּה מִטְּבָעַ יָקָר, הַתְּפִלָּה הַחֲכָם עַל יְדִידוֹ שֶׁהוֹצִיא מִפִּיו דְּבַר שֶׁקָּר בְּאִמְרוֹ כִּי אִין לוֹ פְּרוּטָה, בְּשִׁעָה שֶׁנִּרְאֶה לוֹ שֶׁבְּתוֹךְ הָאֲרָנָה שֶׁהָיָה נְעוּל, וְנִבְצָר הָיָה מִמּוֹנוֹ לִפְתָּח אוֹתוֹ, יֵשׁ חֲמִשָּׁה אֲדָמִים (מִטְּבָעוֹת זָהָב), הָרֵב נִגַּשׁ לְרַבִּי גְרִשׁוֹן וְהִכִּיחוֹ שֶׁהוּא מִשְׁקָר, וְאָלוּ רַבִּי גְרִשׁוֹן עֲמַד עַל שְׁלוֹ שֶׁדְּבַר אֵמֶת, הוֹפִיחַ בֵּין הַשְּׁנִיִּים הַתְּפִתָּח וְגַבֵּר זֶה אֲמַר כֶּף וְזֶה אֲמַר כֶּף, עַד שֶׁגָּבְרוּ הַקּוּלוֹת, הַקֹּהֶל הִתְאַסָּף, וְהַתְּלַהֲטוּ הַלְּהֻבוֹת, וְרַבִּי גְרִשׁוֹן עֲמַד עַל שְׁלוֹ כִּי הַמִּטְּבָעוֹת אִינּוּ כֶּסֶף עוֹבֵר לְסוּחָר, בְּסוֹפוֹ שֶׁל דְּבַר פִּיס הַחֲכָם אֶת רַבִּי גְרִשׁוֹן.

הַסִּפּוּר לֹא תָם, בְּאַחַד הַיָּמִים קָבַל רַבִּי גְרִשׁוֹן מִכְּתָב מִגִּיסוֹ הַבַּעַל שֵׁם טוֹב, בּוֹ מִסְפֵּר לוֹ הַבַּעַל שֵׁם טוֹב שֶׁרָאָה לְמַעַלָּה בְּשָׂמִים כִּי דָּנוּ אוֹתוֹ לְמִיתָה ר"ל, זֹאת מִפְּנֵי שֶׁהָעִז פָּנָיו נִגְדַּ וְדְּבַר קִשּׁוֹת נִגְדַּ הָרֵב הַסִּפְרָדִי בְּשִׁעַת הוֹפִיחַ, וְהַבַּעַל שֵׁם טוֹב הִלִּיץ בַּעֲדוֹ שֶׁכִּנְתָּו הִתָּה לְטוֹב, עַל מִכְּתָבוֹ שֶׁל הַבַּעַל שֵׁם טוֹב הִשִּׁיב לוֹ רַבִּי גְרִשׁוֹן שְׁאֵכָן הַכֹּל נָכוֹן, אֲבָל הוּא תָמָה מְאֹד, כִּי־צַד רָאָה שֶׁדָּנוּ אוֹתוֹ לִפְנֵי שְׁאֵרַע עֶצֶם הַמַּעֲשֵׂה, יַעַן כִּי הִתְאַרְיָה שֶׁהָיָה רָשׁוּם בְּמִכְתָּבוֹ שֶׁל הַבַּעַל שֵׁם טוֹב אֵלָיו, הָיָה לִפְנֵי שֶׁקָּרָה הַדְּבַר עִם הָרֵב... וְהִסְבִּיחַ לָכֵף כִּי בְּשָׂמִים הֵם לְמַעַלָּה מִן הַזָּמָן.

♦ בְּרוּךְ הַמָּקוֹם, בְּרוּךְ הוּא - בְּרִיאַת הַמָּקוֹם ♦

יַחַד עִם בְּרִיאַת הַזָּמָן, בְּרֵא הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ גַּם בְּרִיאַת הַמָּקוֹם, שְׁאִין לָהּ אָדָם שְׁאִין לוֹ שְׁעָה, וְאִין לָהּ דְּבַר שְׁאִין לוֹ מָקוֹם, כֹּל דְּבַר גִּשְׁמִי תוֹפֵס מָקוֹם, אֲבָל דְּבַר רוּחָנִי אִינוּ

בְּגִבּוּל הַמָּקוֹם, וְגַם דְּבַר זֶה אִינוּ בְּשִׁכּוֹל הָאָדָם לְהַבִּינוּ, אָף בְּכָל זֹאת נִתֵּן לָנוּ ה' דִּגְמָא בְּעוֹלָם הָזֶה, בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, כְּמוֹ שְׁאִמְרוּ חַז"ל דְּבַר זֶה מִסְכֵּת בִּיְדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ מָקוֹם אֲרוֹן אִינוּ מִן הַמִּדְּהָ, פְּרוּשׁוֹ שֶׁהָאֲרוֹן בְּקִדְשׁ הַקְּדָשִׁים לֹא תַפֵּס מָקוֹם, מִדַּת הַקְּדָשׁ קִדְשִׁים הָיָה עֲשׂוֹר אֲמָה מִקִּיר לְקִיר, אִם הָיִינוּ מוֹדְדִים מִצַּד יָמִין עַד הָאֲרוֹן הָיָה חֲמֵשׁ אַמּוֹת, וְכֵן מִצַּד שְׂמָאל עַד הָאֲרוֹן חֲמֵשׁ אַמּוֹת, וְהָאֲרוֹן עֲצָמוֹ שְׁאָרְכּוֹ אֲמָתִים וְחָצִי לֹא תַפֵּס מָקוֹם.

♦ א-ל חי בְּקִרְבָּנְכֶם ♦

כְּמוֹ כֵּן לִפְנֵי כְּנִיסַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאָרֶץ, אָסַף יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן אֶת כָּל־שְׂשִׁים רְבּוּא, וְצִמְצַם אוֹתָם בֵּין שְׁנֵי בְּדֵי הָאֲרוֹן; וְאָמַר בְּזֹאת תִּדְעוּן כִּי א-ל חי בְּקִרְבָּנְכֶם וְהוֹרֵשׁ יוֹרֵשׁ מִפְּנִיכֶם אֶת הַכְּנַעֲנִי וְגו', פְּרוּשׁ הַדְּבַר הָאֲנָשִׁים לֹא הִתְקַטְּנוּ, וּבְדֵי הָאֲרוֹן לֹא הִתְרַחְבוּ, וּבְכָל זֹאת כָּל הַשְּׂשִׁים רְבּוּא עָמְדוּ בְּתוֹךְ שְׁנֵי אַמּוֹת, וּבָזָה רָאוּ כִּי א-ל חי בְּקִרְבָּנְכֶם.

♦ עוֹשֶׂה שְׁלוֹם ♦

כְּשֶׁבְּרָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת עוֹלָמוֹ עָשָׂה שְׁלוֹם בֵּין הָעֲלִיּוֹנִים לְתַתְּחוֹנִים, שֶׁהִבְרִיָּאה יְהִיָּה שְׁוֶה, לָכֵן בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן בְּרָא מִן הָעֲלִיּוֹנִים וּמִן הַתַּתְּחוֹנִים שְׂמִים לְעֲלִיּוֹנִים, וְאָרֶץ לְתַתְּחוֹנִים, בְּשֵׁנִי בְּרָא מִן הָעֲלִיּוֹנִים, יְהִי רָקִיעַ. בְּשִׁלִּישִׁי בְּרָא מִן הַתַּתְּחוֹנִים, יָקוֹו הַיָּמִים, תִּדְשָׂא הָאָרֶץ. בְּרִבְעִי מִן הָעֲלִיּוֹנִים, יְהִי מְאֹרֶת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם. בְּחֲמִישִׁי בְּרָא מִן הַתַּתְּחוֹנִים, יִשְׂרָצוּ הַיָּמִים. בְּשִׁשִּׁי כָּא לְבִרְאוֹת אָדָם; אָמַר: אִם אֲנִי בּוֹרֵא אוֹתוֹ מִן הָעֲלִיּוֹנִים, הֲרִי הָעֲלִיּוֹנִים יְהִיוּ יוֹתֵר מִן הַתַּתְּחוֹנִים בְּבִרְיָאָה, אִם אֲנִי בּוֹרֵא אוֹתוֹ מִן הַתַּתְּחוֹנִים, הֲרִי הַתַּתְּחוֹנִים מְרֻבִּים עַל הָעֲלִיּוֹנִים בְּרִיָּאָה אַחַת. מָה עָשָׂה? בְּרָאוּ מִן הָעֲלִיּוֹנִים וּמִן הַתַּתְּחוֹנִים כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב, וַיִּצַּר ה' אֱלֹקִים אֶת הָאָדָם עֶפְרָ מִן הָאֲדָמָה מִן הַתַּתְּחוֹנִים וַיַּפַּח בְּאַפּוֹ נִשְׁמַת חַיִּים מִן הָעֲלִיּוֹנִים.

♦ יוֹם רֵאשׁוֹן ♦

בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן בְּרָא ה' עֲשָׂרָה דְּבָרִים, וּבְתוֹכָם שְׂמִים וְאָרֶץ, הַשָּׁמַיִם נִקְרְאוּ עַל שֵׁם מְרַכִּיבֵיו שֶׁהֵם אֵשׁ וַיָּמִים שֶׁגַם הֵם נִבְרְאוּ בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן, שְׁעִרְבֵן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא זֶה בָּזָה וְעָשָׂה מֵהֶם שְׂמִים. וְהָאָרֶץ מְרַכֶּבֶת מֵאַרְבַּע יְסוּדוֹת אֵשׁ רוּחַ מַיִם עָפָר. (יֵשׁ לְהַדְגִּישׁ לִילָדִים הַטּוֹעִים בַּפֶּסוּק "מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַיָּמִים". וּלְפֶרֶשׁ לָהֶם שֶׁגַם הַיָּמִים נִבְרְאוּ בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן).

וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים יְהִי אוֹר, וַיְהִי אוֹר". הָאֹר שֶׁבְּרָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּיוֹם רֵאשׁוֹן, הָיָה אוֹר גָּדוֹל מְאֹד שֶׁנִּקְרָא "אוֹר שְׁבַעַת הַיָּמִים" וּבְלִשׁוֹנֵנוּ "אוֹר הַגִּנּוּז". וְהָאֹר שֶׁלָּנוּ שְׁאֵנוּ מְקַבְּלִים מִהַשֶּׁמֶשׁ, אִינוּ אֲלֵא נִיצוֹץ מִהָאֹר הַהוּא, וְלָכֵן נִקְרְאוּ מְאֹר אוֹ מְאֹרוֹת כִּי אִינוּ אֲלֵא אֶחָד מִמֵּאָה שֶׁנִּלְקַח מִהָאֹר הַהוּא.

1. ז"ל הַתְּנוּחָמָה בַּהֲעֻלוֹתָ; וְיִמְהִיבֵן הֵן מְאִירִין. מִן זְקוּקֵי אוֹר שֶׁל מַעַלָּן הֵן חוֹטְפִין, וּבְכַד"ר י"ז ד' נּוֹבֵלוֹת אוֹרָה שֶׁל מַעַלָּה גִלְגַּל חֲמָה.
2. בַּתְּנוּחָמָה בַּהֲעֻלוֹתָ כְּתוּב שֶׁהוּא אֶחָד מִמֵּאָה. וּבְרַש"י פִּסְחִים סח. נִרְאֶה שֶׁהָאֹר הַהוּא כְּפוֹל עַל הָאֹר שֶׁלּוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַרְבָּעִים וּשְׁלֹשׁ פַּעֲמִים.

♦ יום שלישי ♦

ביום שלישי¹³ היתה כל הארץ עדן חלקה כבקעה, ללא הרים וגבעות, והיו המים מכסים על פני הארץ, וכשיצא הדבר מפי ה'; יקוו המים, עלו מקצות הארץ, הרים וגבעות, ונתפזרו על פני כל הארץ ונעשים עמקים עמקים, ועלה תוכו של ארץ ונתגלגלו המים ונקוו המים לעמקים, אף מיד נתגאו המים ועלו לכסות את הארץ כבתחלה, עד שגער בהם הקדוש ברוך הוא וננסם לתוף הים, ועשה חול גדר לים, וכשהן עולים ורואין את החול לפניהם חוזרין לאחוריהן, שונאמר; האותי לא תיראו נאם ה' אם מפני לא תחילו אשר שמתי חול גבול לים, חק עולם ולא יעברנהו ויתגעשו ולא יוכלו והמו גליו ולא יעברנהו:

ט"ס נקוו המים נבראו תהומות, ואלו הן תהומות אלו שמתחת לארץ, שהארץ על פני המים הוא מרקעת כאניה שהיא צפה על פני המים, שונאמר; לרקע הארץ על המים כי לעולם חסדו: ופתח ה' פתח בגן עדן והוציא ממנה נטעים על פני כל הארץ כל מין עץ אילן עושה פרי למינו וכל מין עשב ודשא נטע מהן, שני אשר זרעו בו על הארץ, וערו הקדוש ברוך הוא השלחן לבריות ט"ס נבראו, שני תערה לפני שלחן וכו'.

♦ יום רביעי ♦

רביעי ברא שני מאורות שמים, לא זה גדול מזה, אלא שוין בגבהן ובתאון ובאורן שני ויעש אלקים את שני המאורות, וכשראו את עצמן שוין, נכנס תחרות ביניהן זה אומר לזה אני גדול ממך, וזה אומר לזה אני גדול ממך,¹⁴ כי הבינו שלא בראם ה' להיותם בממשלה אחת כי אם פן למה צריך שני מאורות, אלא כדי לחלקם לשני ממשלות, כל אחד במקומו, ועל זה היו חולקים, כל אחד אמר אני אקבל למשל בממשלה גדול ממך, עד שעלתה הלבנה וקטרגה לפני הקדוש ברוך הוא¹⁵ אמרה לפניו; רבוננו של עולם למה בראת עולמך בבי"ת? אמר לה ב' זה שנים, והרי יש שני עולמות, העולם הזה והעולם הבא! ואי זה גדול מזה? אמר לה העולם הבא גדול! אמרה לפניו בראת אור וחשך, האור גדול מן החשך? בראת מים ואש, המים גדולים מן האש? בראת שמים וארץ, שמים גדולים מן הארץ? בראת שמש וירח, אחד מהם צריך להיות גדול מחברו שאין ראוי לשני

³ והאור הגנוז הוא אור רוחני שאדם צופה ומביט בו מסוף העולם ועד סופו. וכיון שהתבונן הקדוש ברוך הוא בדור המבול ובדור הפלגה וראה שמעשיהם מקלקלים ואינם ראויים להשתמש בה, עמד וגנזו לצדיקים לעתיד לבא, ובערב שבת פאשר חטא אדם הראשון היה צריך להגנוז, אף הקדוש ברוך הוא המתין למוצאי שבת. ובששת ימי בראשית, שמשו גם האור וגם חשך,⁴ ולכן כתוב בכל יום ויהי ערב ויהי בקר, אבל בשבת היה כלו אור, ולכן לא נאמר בו ויהי ערב ויהי בקר. ושמשה אותה האורה שלשים ושש שעות רצופים, שתיים עשרה בערב שבת, ושתיים עשרה בליל שבת, ושתיים עשרה ביום שבת. וכנגד אותה האור שנסתמש בו אדם הראשון אנו מדליקים בחנכה⁵ שלוששים וששה גרות, מפני שבכל שנה מתגלה האור ההוא.⁶ והיכן גנז האור ההוא? בתורה! ולכן יש שלוששים ושש מסכתות בש"ס. היו האור⁸ והחשך מדוינים ומריבים זה עם זה, האור אומר אני אשמש ביום, והחשך אומר אני אשמש ביום, עד שה' קרא⁹ לאור, כמלה שקורא לעבדו שיבא לפניו, וצוהו לשמש ביום. ולחשך צוה לשמש בלילה.

♦ יום שני ♦

ביום השני אמר ה' יהי רקיע בתוף המים, פלומר הרקיע יהיה באמצע המים,¹⁰ נטל הקדוש ברוך הוא כל המים וחלקם לשנים, חצים נתן ברקיע, וחציו השני באוקינוס. ובשעה¹¹ שחלק הקדוש ברוך הוא את המים, התחילו מים התחתונים לבכות, ואמרו; אי לנו שלא זכינו לעלות למעלה, להיות קרובים ליוצרנו, מה עשו, העזו פניהם ובקעו תהומות, ורצו לעלות, עד שגער בהן הקדוש ברוך הוא, אבל אמר להם, היות ועשיתם פן לכבודי, אין רשות למים העליונים לומר שירה לפני, עד שיקחו רשות ממים התחתונים. והקדוש ברוך הוא פיס את המים התחתונים על ידי שנתן לבני ישראל מצות נסוף המים בחג הסוכות, שבכל השנה יש רק נסוף היום ובסוכות מנסכים על המזבח גם מים, אף המים לא נתפסו בזה,¹² כיון שזה רק פעם אחת בשנה, ולכן נתן לבני ישראל עוד מצוה שיהיה בכל יום, שבכל הקרבנות יניחו מלח, והמלח נעשה מהמים, ועל ידי מצוה זו נתפסו, וכמו שכתוב על כל קרבנה תקריב מלח, ועל ידי מצוה זו מתקריבים המים להקדוש ברוך הוא.

3. חגיגה שם

4. שוחר טוב צ"ב

5. הרוקח בהלכות חנוכה, ובני יששכר חדשי כסלו טבת מאמר ב' אות ח'

6. עיין בעל הטורים שכתב את האור בגימטריא בתורה, ועיין דגל מחנה אפרים, ובשבחי הבעש"ט דכל מי שזוכה למצוא בתורה אור הגנוז, מסתכל בו מסוף העולם ועד סופו, ומביא כמה מעשיות ע"ז שהבעש"ט ראה בספר הזהר דברים נפלאים בעולם.

7. מדרש פנחס אות א'

8. רבה ג' ו'

9. פסחים ב' ע"א.

10. בראשי רבה פרשה ד' ד'

11. רבנו בחיי ויקרא ב' י"ג

12. זוה"ק

13. פרקי דרבי אליעזר פרק ד'

14. פרקי דר"א פ"ו בפירוש ולא עוד אלא.

15. בראשית רבתי

מלכים שישתמשו בכתר אחד. אמר לה הקדוש ברוך הוא היות והלשונת, לא דברת אלא עליה, לכי ומעטי את עצמך שבעים פעמים פחות מהשמש, כמו שנאמר: את המאור הגדל לממשלת היום, ואת המאור הקטן לממשלת הלילה,

פשרא הקדוש ברוך הוא שאין הלבנה מרצה, אמר הקדוש ברוך הוא הביאו¹⁶ עלי פפרה על שמעטתי את הירח, ועל זה אנו מקריבים קרבן בכל ראש חדש כמו שנאמר; וישעיר עזים אחד לחטאת לה' על עלת התמיד, ולכאורה יש להבין, למה צריכים אנו להביא פפרה על זה שהקדוש ברוך הוא מעט את הירח, כי לכאורה למה הקטין ה' את הלבנה ולא הגדיל את החמה, אלא שבעת בריאת האור נאמר; וירא אלקים את האור כי טוב, ויבדל וגו' שראה שאינו ראוי להשתמש בו רשעים, והבדילו לצדיקים לעתיד לבא, כי אין אנחנו ראויים קצת בעולם הזה למאור הגדול, נמצא שהטעם שלא הגדיל אור החמה רק מחמת חטאינו ומעשינו השפלים, לכן אנו צריכים להביא פפרה, כי עבור מעשינו הקטין הלבנה, שהרי מחמת הבוהו יתברך היה יכול היה להגדיל את החמה ולא להקטין הלבנה, וזה אנו אומרים בתפלה ראשי חדשים לעמך נתת. זמן פפרה לכל תולדותם. אבל לעתיד לבוא יהיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים.

אמרו חז"ל¹⁷ הנעלבין ואין עלבון, שומעין חרפתו ואין משיבין, עושין מאהבה ושמחין ביסורין - עליהן הפתוב אומר; ואהביו כצאת השמש בגברתו! ומדוע? כי כשהירח קטרה ואמרה אי אפשר לשני מלכים להשתמש בכתר אחד, השמש שתקה ולא ענתה, ומה היה לה לענות, הרי יכלה להשיב שאין ללבנה אור מעצמה רק מקבלת אורה מהשמש, ולפי שתקה לכן קבלה שברה שנתגדל אורה, והלבנה התמעטה, כך הנעלבים ויכולים להשיב ולגלות את חרפתם וגנותם של המעליבים, ובכל זאת אינם משיבים, על זה הפתוב משבחם שהם יתגדלו יותר מהמעליבים.

♦ יום חמישי ♦

ה' יתברך ברב טובו מכין את הכל עבור האדם, ומכין לו עב"ד לשמשו, עבד - ראשי תבות עופות, בהמה, דגים, ביום החמישי ברא ה' את העופות ואת הדגים, הדגים נבראו מהמים, והבהמות מהארץ, והעופות ממצעים שנבראו מהרקק שהוא אדמה רטבה במים,

בין הדגים ברא ה' את הלויתן ובת זוגו, והרג את הנקבה

ומלחה לצדיקים לעתיד לבא, כפי שאנו מתפללים בסוכות, כאשר יוצאים מהספה; כשם שקימתי וישבתי בסוכה זו כן אצפה לשנה הבאה לישב בסוכה של לויתן.

ומדוע¹⁸ היה צריך הקדוש ברוך הוא למלח את הנקבה לעתיד לבא, וכי חסר דגים שבים שיהא לאכילת סעודת משיח, אלא שאינו דומה דבר הנברא על ידי ה' יתברך בעצמו, לדבר שנברא בתולדה ממנו ולכן מלח את הלויתן לסעודה שיהיה לעתיד לבא שיהיה הדג המשבח ביותר בשביל הצדיקים.

ומספר²⁰ בגמרא מעשה בר' אליעזר ור' יהושע שהיו באין בספינה והיה ר' אליעזר ישן ור' יהושע נעור פתאום נזדעזע ר' יהושע ומחמת כך ננער ר' אליעזר, אמר לו; מה זה יהושע, מפני מה נזדעזעת? אמר לה מאור גדול ראיתי בים, אמר לו שפא עיניו של לויתן ראית, שהוא מאיר מאוד. וכשהלויתן צמא ושותה ממי התהום, נחסר מהם הרבה מים ואינו חוזר לאיתנו עד שבעים שנה.

וכשהיה²¹ הספור של יונה הנביא כשאנשי הספינה הטילוהו לים והדג בלע אותו, היה זה דג גדול שהיה ממנה על כך מיום החמישי בפשט ימי בראשית, ונכנס יונה הנביא לתוך פיו כאדם שנכנס בבית הנקנס גדולה ועמד בתוכה, והיו שתי עיניו של הדג פחלונות מאירות ליונה, והיה רואה יונה כל מה שבים ובתהומות, והיה יונה הנביא מרצה מאוד, אך אז אמר לו הדג ליונה, אין אתה יודע שהיום הגיע זמני להאכל לתוך פיו של לויתן? ואם כך שיניו בסכנה! אמר לו יונה; הוליכני אצלו, ואני מציל אותך ואת נפשי מפיו, ואכן הוליכו אצל הלויתן, אמר יונה ללויתן; בשבילך ירדתי לראות את מדורך בים, ואני מוכן להניח חבל בלשונך ולעלות אותך לסעודה גדולה של צדיקים, וכשראה לויתן את יונה הנביא ואת קדשתו, ברח מלפניו מהלך שני ימים, קצת אמר יונה לדג, הרי הצלתך מפיו של לויתן, בשכר זה הראני מה שבים ובתהומות, והראהו נהר גדול של מימי אוקיאנוס, והראהו שבילי ים סוף שעברו ישראל בתוכם, והראהו מקום שמשברי הים וגליו יוצאים משם, והראהו עמודי ארץ, והראהו שאול תחתית, והראהו גיהנם, והראהו תחת היכל ה' בירושלים, שירושלם עומדת על שבעה הרים, וראה שם אבן שתיה קבועה בתהומות, וראה שם בני קרח עומדין ומתפללין עליה, מיד אמר יונה לדג עמד במקום עמדתך שאני רוצה להתפלל תפלה לה', ועמד הדג, והתחיל יונה להתפלל לפני הקדוש ברוך שיוציא אותו משם ולא נענה, עד

16. המג"א בסי' תכ"ו בשם השל"ה הק' (האותיות אות ק) נשים לא יקדשו הלבנה מפני שהם גרמו פגם הלבנה, וקשה הלא נפגמה הלבנה קודם לידת האשה, ועיין במסכת חולין ס' בספר לב אריה שהקשה על הגמרא שם שאמרו; אמר הקדוש ברוך הוא הביאו כפרה על שמעטתי אח הירח ומה חבו ישראל בזה על מיעוט הירח, ותרצו דשאלתה הי שיגדיל אור החמה והיא תעמוד על מעמדה ולא היה באפשר לעשות כן מחמת החטאים, וא"כ שפיר כתב השל"ה הקדוש שהאשה גרמה לפגם הלבנה, כי החטא של כל ישראל בא ע"י חטא עין הדעת ומקור החטא של עין הדעת הוא מהאשה וא"כ היא גרמה שלא להגדיל אור החמה והיה מוכרח למעט הלבנה (שו"ת שרגא המאיר ח"ד סי' י"ב)

17. יומא כ"ג, ועיין רבינו בחיי פרשת פנחס דלדעת רבנן גם מתחילה קבלה אורה משמש, ועיין שו"ת הרב"ח ח"א עמוד י"ד בפירוש הנעלבים.

18. כלי יקר כ'

19. אמרי יהודה, יאדלער

20. ב"ב ע"ד;

21. פרוקי דר"א פ"ט

שָׁאֵמֶר; אֲשֶׁר נִדְרָתִי אֲשַׁלְמָה, כְּלוּמֹר אֲשֶׁר נִדְרָתִי לְהַעֲלוֹת
אֶת הַלְוִיָּתוֹ וְלִזְבַּח אוֹתוֹ לִפְנֵי אֲשֶׁלָם בְּיוֹם יְשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל,
מִיַּד רִמְזוֹ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְדָג, וְהָקִיָּא אֶת יוֹנָה לִיבִשָּׁה.

♦ יוֹם הַשִּׁשִּׁי ♦

בְּיוֹם הַשִּׁשִּׁי בָּרָא ה' יִתְבָּרַךְ חַיִּים וּבְהֵמוֹת, זָכָרִים וּנְקֵבוֹת
טְהוֹרִים וּטְמֵאִים, וְאַחֵר שֶׁהַשֵּׁלֶם כָּל הַהֲקֵנוֹת הִגִּיעַ הַזְמַן
לְתַכְלִית הַבְּרִיאָה שֶׁהִיא בְּרִיאַת הָאָדָם.

בַּשָּׁעָה²² שֶׁבָּא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְבָרֵא אֶת אָדָם הָרִאשׁוֹן,
נַעֲשׂוּ מִלֵּאכֵי הַשָּׂרִת כְּתִים וְחִבּוּרוֹת חִבּוּרוֹת, מֵהֶם
אוֹמְרִים אֵל יִבְרָא, וּמֵהֶם אוֹמְרִים יִבְרָא, וּמִרְמֻז עֲנִין זֶה
בְּסִפּוֹר תְּהִלִּים, שְׁכַתוֹב; חֶסֶד וְאַמֶּת נִפְגְּשׁוּ, צֶדֶק וְשָׁלוֹם
נִשְׁקוּ. כְּלוּמֹר; הִיָּה וְכֹחַ בִּינֵיהֶם, חֶסֶד אוֹמֵר יִבְרָא שֶׁהוּא
גּוֹמֵל חֲסִדִּים, וְאַמֶּת אוֹמֵר אֵל יִבְרָא שֶׁכָּל שְׁקָרִים, צֶדֶק
אוֹמֵר יִבְרָא שֶׁהוּא עוֹשֶׂה צֶדֶקוֹת, שָׁלוֹם אוֹמֵר אֵל יִבְרָא
שֶׁכָּל קִטְטָה מֶה עֲשֶׂה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא נִטֵּל אֶת הָאֱמֶת
וְהַשְּׁלִיכוֹ לָאָרֶץ.

וּבְאוֹר²³ הָעֵנִין שֶׁלְבְּרִיאַת הָאָדָם הִיָּה בְּהִכְרַח לְהִיּוֹת בּוֹ
אֵיזָה זְכוּת, וְהַמִּתְנַגְּדִים הַשִּׁיבּוֹ שָׁאִין לוֹ שׁוּם זְכוּת, כִּי חֶסֶד
אֵמֵר יִבְרָא בְּזְכוּת הַחֶסֶד, וְאַמֶּת אֵמֵר אֵל יִבְרָא, כִּי חֶסֶד שֶׁל
בְּנֵי אָדָם אֵינּוּ חֶסֶד שֶׁל אֱמֶת רַק לְתַשְׁלוּם גָּמוּל, וְאִם כֵּן
מֶה זְכוּת יֵשׁ בְּחֶסֶד שְׁלֹו. צֶדֶק אֵמֵר יִבְרָא בְּזְכוּת הַצֶּדֶקָה,
שָׁלוֹם אֵמֵר אֵל יִבְרָא, כִּי עֵקֶר הַצֶּדֶקָה הִיא כִּשְׁהִיא נִתְּנָה
בְּסִפּוֹר פָּנִים יְפוֹת בְּשָׁלוֹם וְאַהֲבָה, וְלֹא כְּנֶהֱגַ הַרְבֵּה פַעֲמִים
שְׁנוֹתֵן הַצֶּדֶקָה בְּרִיבוֹת וּקְטִטּוֹת, וּבְכֵן הִיָּה הַכֹּפֶּה מֵאֲזִנִּים
שֶׁקוּל, מֶה עֲשֶׂה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, הַשְּׁלִיךְ לְתוֹכָהּ עוֹד זְכוּת
שֶׁהִיא חֶסֶד שֶׁל אֱמֶת שְׁעוֹשִׂים לְקַבֵּר אֶת הַמֵּתִים בָּאָרֶץ, כִּי
אֲמֵנָה הַחֶסֶד שֶׁל בְּנֵי הָאָדָם אֵינּוּ חֶסֶד שֶׁל אֱמֶת, אֲךָ יֵשׁ גַּם
כֵּן חֶסֶד שֶׁל אֱמֶת מֶה שְׁעוֹשִׂים עִם הַמֵּתִים לְקַבְּרָם בָּאָרֶץ
הַחַיִּים, וְעַל זֶה אָמְרוּ; אֱמֶת מֵאָרֶץ תִּצְמַח, וְזֶה הַכְּרִיעַ אֶת
הַכֹּפֶּה לְזְכוּת בְּרִיאַת הָאָדָם, וּמִזֶּה יֵשׁ לְלַמֵּד שֶׁכָּל הַחֲסִדִּים
שֶׁבֶן אָדָם עוֹשֶׂה, יִרְאֶה שְׁלֹא יִהְיֶה מִחֲשַׁבְתּוֹ לְשׁוּם תַּשְׁלוּם
גָּמוּל, וְלְשׁוּם טַעַם בְּעוֹלָם, רַק לְגַמֵּל חֶסֶד בְּעֶצֶם כְּדִי לְלַכֵּת
בְּדַרְכֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שֶׁזֶה זְכוּת קִיּוּמָנוּ.

²⁴עוֹד אָמְרוּ חַז"ל שֶׁהַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הִתִּיעֵץ עִם הַתּוֹרָה
- אֵמֵר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְתוֹרָה; נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצִלְמֵנוּ
כְּדַמִּיתֵנוּ? אָמְרָה לְפָנָיו רַבּוֹן כָּל הָעוֹלָמִים הָאָדָם שֶׁאֵתָּה
רוֹצֶה לַעֲשׂוֹת קֶצֶר יָמִים וּשְׁבַע רִגְזוֹ וּבֹא לִידֵי חֲטָא, וְאִם
אֵין אֵתָּה מֵאֲרִיף אֶת אִפְּךָ עִמּוֹ, רָאוּי הוּא שְׁלֹא בֹא לְעוֹלָם
אֵמֵר לָהּ וְעַל חֲנֻם וְקִרְאָתִי אֶרֶף אִפְּיָם וְרַב חֶסֶד?!

הַתַּחֲלִיל ה' יִתְבָּרַךְ וְקִבֵּץ עֲפָרוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן מֵאֲרֵבַע
פְּנוֹת הָעוֹלָם שָׁאֵם יָבֹא אָדָם מִן הַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב אוֹ מִן
הַמַּעֲרָב לַמִּזְרָח וְיִגִּיעַ קִצּוֹ לַהֲפִטּוֹר מִן הָעוֹלָם, שְׁלֹא תֵאֵמַר

הָאָרֶץ אֵין עֵפֶר גּוֹפֶה מִשְׁלֵי חִזֹּר לְמָקוֹם שֶׁנִּבְרְאָתָּ אֶלָּא
שֶׁבְּכָל מָקוֹם וּמָקוֹם שֶׁאָדָם הוֹלֵךְ וּבֹא וְהִגִּיעַ קִצּוֹ לַהֲפִטּוֹר מִן
הָעוֹלָם, מִשָּׁם הוּא עֵפֶר גּוֹפֹ, וְלִשָּׁם הוּא חִזֹּר לְעֵפֶר, בַּשָּׁעָה
רִאשׁוֹנָה הַצֶּבֶר עֲפָרוֹ שֶׁל אָדָם, בַּשָּׁנִיָּה גָּבְלוֹ, בַּשְּׁלִישִׁית
רָקֵמוֹ, בַּרְבִּיעִית נִזְרָקָה בּוֹ נִשְׁמָה, בַּחֲמִשִּׁית קָם עַל רִגְלָיו
בַּשִּׁשִּׁית קָרָא שְׁמוֹת, בַּשְּׁבִיעִית נִזְדַּמְּנָה לוֹ חֲנוּה, בַּשְּׁמִינִית
נִצְטָווּ עַל פְּרוֹת, בַּתְּשִׁיעִית נוֹלַד קִין וְתֵאֵוָמָתוֹ, בַּעֲשִׂירִית
עָבַר עַל צִוּיוֹ, בְּאַחַד עֶשֶׂר נָדוֹן, בַּשָּׁנִים עֶשֶׂר נִתְגַּרֵּשׁ.

וּבַשָּׁעָה שֶׁרָקֵמוֹ וְתִקְנוֹ לֹא הִיָּתָה בּוֹ רוּחַ וּנְשִׁמָה, מֶה
עֲשֶׂה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, נִפְחַ בְּרוּחַ פִּיו נִשְׁמַת חַיִּים וְעָמַד
אָדָם וְהִיָּה מִסְתַּפֵּל כָּלפִּי מַעֲלָה וּמַטָּה וְרָאָה כָּל הַבְּרִיּוֹת
שֶׁבָּרָא ה' וְהִיָּה תַמָּה בְּלָבוֹ, הַתַּחֲלִיל מִשְׁבַּח וּמִפְאָר לְיוֹצְרוֹ,
וְאָמַר מֶה רַבּוֹ מַעֲשֵׂיָהּ ה', קָם עַל רִגְלָיו וְהִיָּה בְּתֵאֵרוֹ
כְּדַמּוֹת מִלֵּאכֵי, וְהִיָּתָה קוֹמָתוֹ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, וְרָאוּ
אוֹתוֹ כָּל הַבְּרִיּוֹת וְהִתְיַרְאוּ מִלְּפָנָיו, כִּי חָשְׁבוּ שֶׁהוּא בּוֹרֵא
הָעוֹלָם, וּבָאוּ לְהַשְׁתַּחֲוֹת לְפָנָיו, אָמַר לָהֶם אָדָם; מַדּוּעַ
בָּאתֶם לְהַשְׁתַּחֲוֹת לִּי? בּוֹאוּ אֲנִי וְאַתֶּם וְנִמְלִיךְ עֲלֵינוּ אֶת
מִי שֶׁבָּרָאנוּ!

הֵלֶךְ אָדָם לַעֲצֵמוֹ וְהִמְלִיךְ אוֹתוֹ רִאשׁוֹן, וְאָמַר; ה' מֶלֶךְ
גָּאוֹת לְבַשׁ וְגו' וְכָל הַבְּרִיּוֹת הִבִּיֵּא אַחֲרָיו וְאָמַר; בָּאוּ נִשְׁתַּחֲוֶה
וְנִכְרַעַה נִבְרָכָה לְפָנָיו ה' עֲשֵׂנוּ.

♦ יוֹם שַׁבָּת ♦

וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צָבָאָם,²⁵ כִּשְׁבָּרָא ה' אֶת
הָעוֹלָם וְאָמַר יְהִי רְקִיעַ, הִיָּה הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ נִמְתַּחֲיוּ וְהוֹלְכִין
כָּל שֶׁשֶׁה יָמִים, עַד עָרַב שַׁבַּת סְמוּךְ לַחֲשֻׁכָה שֶׁאֵמֵר לָהֶם
הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא דִּי, וְאִזּוּ פִסְקוּ וְעַל זֶה נֵאֶמַר וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם
וְהָאָרֶץ, וְאִם לֹא כֵן, הִיָּה נִמְתַּחֲיוּ וְהוֹלְכִין עַד עַכְשָׁיו, וְכִידּוּעַ
שִׁיעֵקֵב אֲבִינוֹ הַתַּפֵּלֵל וְאָמַר וָא-ל-ש-דִּי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים,
פְּרוּשׁוֹ מִי שֶׁאֵמֵר לְעוֹלָמוֹ דִּי יֵאֵמַר לְצִרּוֹתֵי דִּי, וְהִיָּכֵן אָמַר
ה' לְעוֹלָמוֹ דִּי, סְמוּךְ לְשַׁבָּת, וְאִזּוּ ה' נָח בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי כִּי
בְּעֶצֶם הִיָּה צָרִיף לְהִיּוֹת בְּרִיאָה שְׁבַעַה יָמִים, אֶלָּא שֶׁכָּל מֶה
שֶׁהִיָּה מִיַּעַד לְבְּרִיאָה בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי כָּפֵל מִלֵּאכְתּוֹ וְעֵשְׂאָה
בַּשִּׁשִּׁי כִּי הָעוֹלָם הִיָּה חֶסֶר מְנוּחָה, בָּא שַׁבָּת בָּאָה מְנוּחָה,
כְּלָתָה וּנְגִמְרָה הַמְּלָאכָה.

♦ וַיְבָרַךְ אֱלֹקִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשׁ אוֹתוֹ ♦

ה' בִּרְךָ אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי, כָּל הַבְּרִכוֹת תְּלוּיוֹת בַּשַּׁבָּת, וְכָל
הַשָּׁשֶׁה יָמִים שֶׁבַשְּׁבוּעַ מִתְבָּרְכִים מִיּוֹם הַשַּׁבָּת,²⁶ וְלָכֵן אָנוּ
מִתְפַּלְלִים "שְׁלֹא תִהְיֶה צָרָה וְיָגוֹן וְאַנְחָה בְּיוֹם מְנוּחָתֵנוּ" כִּי
כָּל יָמֵי הַשְּׁבוּעַ מִקְבָּלִים חַיִּים מִהַשַּׁבָּת, וְכִשְׁלֹא תִהְיֶה צָרָה
וְיָגוֹן בְּיוֹם מְנוּחָתֵנוּ מִמִּילָא יִהְיֶה כָּל טוֹב גַּם בְּיָמֵי הַשְּׁבוּעַ
הַמְּקַבְּלִים שִׁפְעַת חַיִּים מִן הַשַּׁבָּת קִדְּשׁ,

22. רבה ח' ה'

23. ע"פ השל"ה פסחים נר מצוה

24. פרקי דרבי אליעזר פרק י

25. תנחומא מקץ י', בראשית רבה פ"ה ה' בפ"י עץ יוסף.

26. צמח דוד - ליקוטי אמרים שבת,

♦ גן עדן, ועץ הדעת ♦

ה' יתברך²⁹ ברא גן עדן וגיהנום וארבע נהרות ועץ החיים ועץ הדעת כפשוטם וכמשמעותם, כלומר; יש מקום גשמי בעולם הזה שנקרא גן עדן, וכן שאר הדברים שמספר כאן בפרשה, הכל כפשוטו, אלא שזה כפול כלומר שיש גם בשמים דבר רוחני שנקרא גן, וגם כאן בארץ הגשמי יש מקום מבחור שנקרא גן עדן, ואדם הראשון שהוא מעשה ידיו של הקדוש ברוך הוא, מבחור בני האדם בתבונה ובדעת, השפינו ה' במבחר המקומות מכל מקומות העולם, שבו יוכל להתעלות ולראות מראות אלוקים, ולהשיג כל מה שיוכל האדם הנבוא לדעת ולהבין כמו שמושה רבנו התעלה בהר סיני והשיג מ"ט שערי בינה.

♦ בח התפלה ♦

כשנגמרה בריאת העולם ביום ששי, קדם שנוברא אדם, עדין לא צמח כל עשב השדה, ואמנם כבר נבראו העשבים ביום שלישי, שהרי כתוב ותוצא הארץ, אף לא יצאו עדין לאויר העולם אלא עמדו מוכנים על פתח הקרקע, עד יום ששי, ולמה, כי לא המטיר ה' גשם על הארץ, ומדוע לא המטיר, לפי שאדם אין לעבד את האדמה, שאין שום אדם שיפיר בטובתו של גשמים, רק כשבא אדם הראשון, וידע והבין שהם צרי לעולם התפלל עליהם, וירדו וצמחו האילנות והדשאים, כי כך מנהיג ה' את עולמו, שכל דבר גם מה שבוודאי צריך שיהיה, אינו נעשה אלא על ידי תפלה.

♦ וינחחו בגן עדן לעבדה ולשמרה ♦

ה' יתברך פתח את האדם בדברים שיענס לגן עדן, כנראה שאדם הראשון הבין שזה אחריות גדולה, וחלילה אפשר להכשל כפי שאכן היה, אף הרי לשם כך נברא האדם כדי שיעמדם בנסיונות, וגם אם נכשל, עליו ללמוד מהכשלונות כיצד להתנהג בהמשך, אף מה יש לאדם לעבד בגן עדן, וכי הגן צריך לה עובד ושומר? האם יש שם גנבים? ואיזה עבודה צריכה הגן, ואם באמת צריכה עובד, אם כן מי עובד שם כבר יותר מחמשת אלפים שנה?

אלא פשוט שזה דברי הבאי ואין צריך שם לא עובד ולא שומר, כי אמנם אדם הראשון היה בגן עדן גשמי, עם פרות ועצים שאפשר למשש ביד ולאכל, אף אין צריך שם פעולות גשמיות כדי שיעצמו, כי הרי זה גן עדן, שם יש סוג אחר של גשם הנצרך לעצים שיעצמו, וזה זה למוד התורה,³⁰ כפשוטו; יערף כפטר לקחי תול פטל אמרתי, וכמו כן לגבי הארעים, שם אין זורעים על ידי זרע גשמי אלא על ידי עשית מצוות, כמו מצות צדקה, או שאר מצוות, אשר

חז"ל אמרו ויברך ויקדש, ברכו במו, וקדשו במו, ומה ברכה היתה בו, כי כשירד המן במדבר, כל השבוע לקטו עמר לגלגלת, אבל בערב שבת לקטו לחם משנה, כלומר שני עמרים לכל אחד, וגם היה משנה לטובה ומבסס בטעמו יותר מכל השבוע, וגם קדשו במו, ששבבת לא ירד מן בשדה, ומה הקדשה בזה שלא ירד מן, הנה המן הוא מאכל רוחני לחם של מלאכי השרת, וזה ירד מהשמים כל השבוע, וכמוכן שבשמים אין דברים גשמיים, והמלאכים לא אוכלים דבר גשמי, אלא²⁷ שהמן הוא דבר רוחני שהוא אור זיו עליון וכשהוא בשמים הוא רוחני לגמרי שהוא אור זיו עליון, וכשירד לבני ישראל במדבר התגשם קצת, והיה מזין את הגוף ובכל זאת פיון שהיה רוחני היה נבלע ברמ"ח אברים, כי לא היה בו פסלת, והנה המאכל שהתגשם קצת ירד ביום ששי כפלים שיהא להם מזון לשבת, אבל בשבת עצמו אמנם המן הרגיל שהיה יורד כל יום לא ירד, אבל המן הרוחני כלומר האור העליון השפע עליהם בשבת, באפן מיוחד שלא התגשם כלל, וזה לא מצאו בשדה, אלא בדבקות באור העליון, ובזה קדשו במו.

♦ אדם הראשון ♦

אדם הראשון הוא יציר כפיו של הקדוש ברוך הוא, והתורה הרחיבה וספרה על חטאו ועל ענשו וצריכים אנו ללמוד ולהבין, אמנם אין אנו משיגים את גדלותו, ומספר בגמרא על אחד האמוראים הנקרא רבי²⁸ בנאה רבו של רבי יוחנן והיה חכם גדול ודין, ומבין סודות ומשלים, והיה חשוב מאוד ולכן נתן לו רשות מהשמים להפנס בקברי צדיקים, על אף שגדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם, והיה נכנס במערות ומודד מדת ארץ מופנים, ואחר כך מבחין כנגדן, ועושה שם ציון סיד, להפיר מקום הסמאה, שלא יביאו טהרות להאחיל על הקבר, וכשהגיע לקברו של אברהם אבינו, מצא בפתח את אליעזר עבד אברהם עומד ושומר, בקש רבי בנאה מאליעזר שיבקש מאברהם אבינו רשות עבורו להפנס, ויאמר לו; בנאה עומד בחוץ, ומבקש להפנס, ואכן קבל רשות ונכנס למדד את הקבר ויצא, וכך מדד גם קברי שאר האבות ויצא, אף כשהגיע לקברו של אדם הראשון, יצא בת קול ומונע ממנו, שאין לו רשות להפנס לקברו של אדם הראשון, שנוברא בצלם אלקים, אמר רבי בנאה הרי אני רוצה לצין מדת המערה אמרו לו שגדלה כמדת קברי האבות, וכך יצין את קברו, ואמנם בדורו של אדם הראשון היו הרבה אנשים שנתן להם רשות להסתפל בו, גם שלא היו חשובים כרבי בנאה, בכל זאת אחרי פטירתו כבר לא נתן רשות לכה, אף נתן לו רשות לרבי בנאה לראות את שני עקבי של אדם הראשון, ואמר ששני עקביו דומים כאן על חטאו, בכל זאת אין הוא נמדד כערך שאר אנשים, ומשמים שומרים על כבודו במיוחד, גם

27. חתם סופר ביצה ב:

28. בבא בתרא נ"ח א'

29. רמב"ן ג' כ"ב ובשער הגמול

30. עין אור החיים פ"ב פסוק טו

הקדוש ברוך הוא נתן שמו ביניהם יו"ד ה"א י' אצל האיש, וה"א אצל האשה, אמר אם הולכים בדרכי ושוברים מצוותי הרי שמי נתון ביניהם ומציל אותם מפל צרה, ואם לאו אני נוטל את שמי מביניהם והם נעשים אש, והאש אוכלת אש, וכדי לחלק כבוד לאדם הראשון עשה לו הקדוש ברוך הוא עשר חפות בגן עדן, והיו המלאכים מתופפים בתפיים ומרקדים, אמר הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת בואו ונגמל חסד לאדם הראשון ולעזרו, שעל מידת גמילות חסדים העולם עומד, הרי חביבה גמילות חסדים יותר מזבחים ועולות שישאאל עתידיו להקריב לפני על גבי המזבח, והיו מלאכי השרת כמו שושבינים המשמרים את החפות, והקדוש ברוך הוא היה כחן, ועמד וברך לאדם ולעזרו בתוך החפה.

♦ קנאת המלאכים ♦

כדי להביא את האדם לידי נסיון, עשה ה' שיהיו מלאכים שינקאו בו על דבר הכבוד והחפות שעשה לו, ואכן המלאכים התקנאו וקטרגו, אמרו המלאכים לפני הקדוש ברוך הוא, רבון כל העולמים מדוע תתניחם כל כך לבשר ודם, אמר להם מה שאתם כלכם מקלסים ומשבחים אותי בעליונים הוא מיוחד אותי בתחתונים, ולא עוד אלא יכולים אתם לעמד ולקרות שמות לכל הבריות שבראתי? ונסו ולא הצליחו, ואדם הראשון בחכמתו ותבונתו קרא שמות לכל, כיון שראו מלאכי השרת שבו לאחוריהם,

אמרו מלאכי השרת אם אין אנו באים בעצה על אדם זה, להכשילו שיחטא לפני בוראו אין אנו יכולים לו, והיה השטן שנקרא "סמאל" שר גדול בשמים, כי חיות הקדש היו מארבע כנפים, והשרפים משש כנפים, וה "סמאל" משנים עשר כנפים, מה עשה "סמאל" לקח פת שלו וירד וראה כל הבריות שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו ולא מצא בהם חכם להרע פנחש, הנחש היה דמותו כמין גמל, ועלה השטן ורכב עליו, והתורה היתה צועקת ואומרת, מה "סמאל" עושה, רק עכשו נברא העולם, וכי זה הזמן למוד בה', וכשהשטן לא התניח והמשיך במעשיו בקשה התורה, מה' ואמרה, רבון כל העולמים תשחק לסוס ולרוכבו, והפונה לנחש שזה הסוס של השטן, משל למה הדבר דומה לאדם שיש בו רוח רעה, שעושה דברים, אף כל מעשים שהוא עושה וכל דברים שהוא מדבר לא מדעתו הוא מדבר, אלא מדעת רוח רעה שיש עליו, כך הנחש כל מעשים שעשה וכל דברים שדבר, לא דבר אלא מדעתו של השטן "סמאל", והלך לפתות את חוה שתאכל מהעץ.

ומדוע לא הלך לפתות את אדם הראשון? כי חשב הנחש לעצמו ואמר, אם הולך אני ואומר לאדם, יודע אני שאינו שומע לי שהאיש לעולם קשה לפתות, אלא הולך אני ואומר לחוה ואחר כך היא תאכיל את אדם, הלא הנחש ואמר לאשה; וכי אתם מצוים שלא לאכל מפרות האילן,

יעשה אתם האדם, כרמוז בדברי הנביא, בספר הושע; זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד, שכל מצוות שיעשה האדם הקדוש ברוך הוא זרעה, וזה הפרוש לעבדה ולשמרה, אכן צריך להתאמץ מאוד בעבודתה, אבל לא עם מעדר של ברזל, אלא העבודה בגן עדן היא התעסקות גדולה והסתכלות נמרצת בתורה, שהיא עקר מצותה, והשמירה שנצרכה לשמירה זה לא עם מקלות וחרצים, ובגית גדר קוצים, אלא שלא יפרץ גדר התורה, שבזה יפסיד צמחיה, והיא שמירת מצוות לא תעשה, אשר צריך האדם לשמור לבל עביר עליהם כי הם המפסידים כל דבר טוב, כי גם אם כבר עשה מצוה, הרי בעברה אחת מכבה מצוה ומקלקל את מה שכבר צמח, ואמנם כח התורה יותר גדול ממצוה, שאין כח בעברה אחת לכבות התורה, אבל גם בזה צריך שמירה, כי אם ירבה להשחית תשחת תורתו וידענה נרה ותהפך שליטו על פניו ורחמנו לצלן, ועל זה מזה ה' את האדם בגן עדן לעבדה ולשמרה, ובמים ההם פשהניח ה' האדם בגן עדן, היה מביט ורואה, ממש בגלוי, אף שבפעולות צדקותיו ומעשיו, פועל בגן עדן טובה וברכה על ידי מעשיו הטובים ועל ידי תפלותיו נעשה לו טוב בגן, העצים צומחים הזרעים מתרבים, הנחיר נמשך ומשקה, אף גם אחר אשר נגרש האדם מגן עדן, נשאר הוא בתפקידו, כי הגם שנשלה ממנו הזכיה הזאת לראות הדבר בעיניו, אבל בכל זאת הוא נשאר בתפקידו לעבדה ולשמרה, כי בכל מעשה מצוה שהוא עמל ומתיגע, משביח לעצמו חלקו בגן עדן, כי הפעולות הרוחניות אינן נמנעות עבור ההרחקה הגשמית, כי בכל אופן הפעלה נעשית, ואשרי המכסה ויגע בעולם הזה במצוותיו, שהרי על ידי זה יזכה לאכל מפרי דרכו, שהוא מזון הנשמה בגן עדן.

ויצו ה' אלקים על האדם לאמור וגו' ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו

ה' יתברך צוה על האדם ואמר לו; מפל עצי הגן הנך רשאי לאכל אף מהעץ אשר באמצע הגן לא תאכל ממנו, כי ביום אכלו ממנו תהיה חייב מיתה. אמנם ה' ³¹לא ספר לו שזה עץ הדעת רק אמר לו סתם העץ הזה אל תאכל ממנו, אלא שמשה רבנו פשטב את התורה גלה לנו שזה היה עץ הדעת.

ה' הביא את כל בעלי חיים שברא אל אדם הראשון שהיה חכם גדול ומבין תכונות כל הנבראים, ואדם קרא שמות לכל בעל חי, וכאשר ראה אותם, אמר; לכלם ברא ה' בן זוג, ולי אין בן זוג? אמר ה' לא טוב שיהיה האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו, ³²ה' רחם על אדם הראשון ולא רצה להכאיבו, והפיל עליו שינת תרדמה וישן לו ולקח עצם מצלעותיו ובשר מלבו וברא ממנה את חוה שתהיה לו לאשה ועשאה עזר והעמידה כנגדו, והקיצו משנתו וראה אותה שהיא עומדת לנגדו ואמר ברוכה אתה לה, זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי, לה ראוי להקרא אשה, כי מאיש לקחה זאת.

31. מדרש אגדה

32. פרקי דרבי אליעזר פרק יב

אמרה האשה נכון, אין לנו רשות לאכל מהעץ, וגם לא לגעת בו, פן נמות! וכאן נכשלה חוה בזה שהוסיפה על הציווי! שהרי ה' אמר רק לא לאכול, והיא הוסיפה שלא לגעת, ולכן באה אחר כך לידי גירעון.

כיון ששמע הנחש דבריה של חוה, כלומר שראה שהיא מתיחסת לדבריו, מצא לו פתח להכנס, אמר לה אין צווי זה אלא עין רעה, כי בשעה שאתם אוכלים ממנו תהיו כמו האלקים, מה הוא בורא יחיד שני עולמות, אף אתם יכולים לבראות עולמות ולהחריב עולמות, מה הוא ממית ומחיה אף אתם יכולים להמית ולהחיות. מה עשה הנחש, דחף את חוה עד שנגעה בעץ, ואמר לה כמו שאין מיתה בנגיעה כך אין מיתה באכילה.

♦ מעשה שהיה ♦

מספר³³ על הצדיק רבי אורי סטרעליסקער זי"ע איך שפעם אחת נתנו לו קפה לשותות ונתנו לו גם פן חתיכת צוקער למתק הקפה, ולקח הצוקער והחזיקו בידו ולא קרבו אל פיו, ובגידו השנית שתה הקפה בלי צוקער, ואחר

כך פתח את ידו, והראה להאנשים שאצלו את חתיכת הצוקער, איך שהוא פתח פתית עפר בלבד, ואין בו שום מתיקות כלל, כאילו כבר מצץ את פלו, והיה הדבר לפלא בעיניהם, ואמר להם הצדיק שהסבה לזה הוא, כי מתחלה ברא ה' את האדם בשלמות, שלכל האברים היו מעין כל החושים, ורק אחר חטא עץ הדעת יש פרויד וחלוק בין פחות הנפש באיברי האדם וחושיהם, ואין ביניהם שלום, שאין יכולים לראות רק עם אבר העין, ולשמע רק באבר האזן, וכמו כן בשארי החושים, כפתוב "אין שלום בעצמי מפני חטאתי" אבל מי שמתקן כל החטאים עד שרש נפשו לגמרי, הנה נעשה שלום באיבריו ועצמותיו, ולזה הוציא כל המתיקות מן הצוקער אף שלא בא כלל אל פיו.

וזה היתה הטעות של חוה כיון שעדן היה קדם החטא, הנה הבינה בדעתה, שגם הנגיעה הוא בכלל האסור, שהרי על ידי הנגיעה יכולה למצץ טעם הפרי גם ללא אכילה בפעל, ולכן פשדחפה הנחש עד שנגעה, אמר לה הנחש; ראי כשם שאין מיתה בנגיעה כך באכילה, אבל באמת לא אסר ה' רק האכילה וזה היה הטעות שלה.

33. תולדות יצחק, מסוואלאווא, בראשית.